

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:
Ariel Lawhon
I WAS ANASTASIA

Copyright © 2018 by Ariel Lawhon

Translation Copyright © 2018 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-02443-2

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

Arijel Lohon

ROMANOVA

Prevela Branislava Maoduš

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2018.

*Kao i uvek, za mog supruga Ešlija,
jer bih bez njega bila izgubljena.
I za Meribet, jer mi je dala naslov.
I za Melisu: urednicu, zastupnicu i prijateljicu*

Kada bi se istorija učila u obliku priča, nikada ne bi bila zaboravljena.

Radjard Kipling, Sabrana dela

Pošteno upozorenje

Ako vam kažem šta se desilo te noći u Jekaterinburgu, moraću da rasplošem pamćenje – sva njegova zamršena klupka – i spustim vam ga na dlan. Biće to i dar i prokletstvo. Priznanje koje mi možda nikada nećete oprostiti. Jeste li spremni na to? Možete li da primite na dlan ovu istinu i ne zdrobite je kao svi ostali? Jer mislim da ne možete. Mislim da niste dovoljno hrabri. Ali, kao i mnogi drugi tokom godina, pitali ste:

Jesam li ja zaista Anastasija Romanova? Voljena kćerka? Obožavana ikona? Ruska velika kneginja?

Ili sam prevarant? Varalica? Lažov? Kradljivica tuđeg nasleđa?

Na vama je da odlučite, naravno. Nebrojeni su već izrekli svoju presudu. Sad je na vas red. Ali, ako želite istinu, morate dobro paziti. Nemojte sanjariti i nemojte lutati u mislima. Ne progovarajte i ne prekidajte me. Dobićete odgovore. Ali najpre morate razumeti zašto su me godine dovele do ovog trena i zašto je moj strašni gubitak ovo putovanje učinio neophodnim. Kada završim, i samo tada, imaćete pravo da mi kažete ko sam.

Jeste li spremni? Dobro.

Počnimo.

DEO PRVI

Kraj i početak

*Kada eliminišete nemoguće, ono što ostane, ma koliko
neverovatno bilo, mora biti istina.*

Ser Artur Konan Dojl

Ana

FOLIE À DEUX
1970, 1968.

Šarlotsvil, Virđžinija
17. februar 1970.

Ana se pre tačno pedeset godina, baš na ovu noć, bacila s mosta u Berlinu. Nije to bio njen prvi susret sa smrću, čak nije bio ni najnasilniji, ali jedino joj je tada smrt zapretila od sopstvene ruke. Anin muž ovo ne zna. Posmatra ga dok on posmatra nju, i zna da on vidi samo krhku staricu koja je suviše dugo čekala da skine ljagu sa svog imena i povrati dostojanstvo. Vidi pažljivo negovanu sliku koju ona predstavlja svetu: krunu proređene srebrne kose i umorne plave oči. Starost, zbunjenost i nežnu auru bespomoćnosti. Ova slika ne može biti dalje od istine. Bila je ona mnogo toga u proteklim godinama, ali nikada nije bila bespomoćna. U ovom trenutku, međutim, Ana je prosto nestrpljiva. Sedi u dnevnoj sobi, tri hiljade kilometara udaljena od svoje prošlosti, i čeka presudu.

Džek je, poput uplašenog zeca, klupko nerava i napetosti. Iskače iz fotelje i počinje da korača pretrpanom dnevnom sobom. „Zašto ne zovu? Trebalo je već da se jave!“

„Sigurna sam da su pročitali presudu pre nekoliko sati“, kaže Ana, naslanja glavu na bočni naslon fotelje i sklapa oči.

Ma kakve vesti da stignu, neće biti dobre, ali Ana nema srca da mu to kaže. Džek je tako pun nade. Već je napisao obaveštenje za štampu i napravio fotografiju polaroidom, da ih oboje ujutro odnese u *Dejli progres*. Džek je razgovarao s urednikom danas po podne i predložio mu da sačuvaju mesto na naslovnoj strani za ovu priču. Nada se mestu za važnu vest. Nada se udarnoj vesti propraćenju uzvičnicima.

Premda on to nije priznao, Ana zna da se nada da će novinari ponovo doći. Nije im nijedan došao već mesecima, a ona podozreva da je on usamljen

s njom i njihovim životinjama. Pomalo joj je žao što mu ovako sedi za vratom. Ali nije bilo drugog načina. Gleb je insistirao na tome, a za sve godine koliko ga poznaje, Gleb Botkin bio joj je najiskreniji prijatelj i najodaniji zastupnik. Sada je već dve godine mrtav. Još jedan gubitak u beskrajnom nizu gubitaka. Džek je tako dobar prema njoj – baš kao što je Gleb i rekao – a i prosjaci nisu u prilici da biraju. Ana sebe na ovo podseća svaki dan.

Telefon zvoni. Tri puta se oglašava uznemirujuća metalna zvonjava, a zatim Džek podiže slušalicu.

„Kuća Manahanovih.“ Tišina, a zatim: „Da, tu je. Samo trenutak.“ Kabl nije dovoljno dugačak da dopre do druge strane prostorije, pa Džek spušta slušalicu na komodu. Smeši se. „Poziv iz Nemačke.“

„Ko?“

„Princ.“ Ozareno se osmehuje, a zatim pojašnjava – jer je u njenom životu bilo toliko prinčeva. „Fridrih.“

Ana oseća divlji nalet gneva na pomen ovog imena. Nije zaboravila šta je Fridrih uradio, nije zaboravila spaljenu hrpu iza njene kolibe na obodu Švarcvalda. Sve one spaljene male kosti. Da je vest stigla od bilo koga drugog, prihvatila bi poziv. „Ne želim da razgovaram s njim.“

„Ali...“

„Zna on zašto.“

„Zaista mislim da je vreme da...“

Ana podiže dlan prema njemu, odlučno, konačno. „Preuzmi poruku.“

Džek se duri, ali se ne buni. Zna da je rasprava uzaludna. Ana ne menja mišljenje. I ne prašta. Ponovo uzima slušalicu. „Žao mi je. Ne želi sad da razgovara s vama. Saopštite vest meni.“

A zatim posmatra, i srce je boli, kako mu s lica malo-pomalo nestaje vedrine. Najpre je nestalo osmeha. A zatim je spustio obrve podignute u iščekivanju. Desna ruka pada mu pored tela. Izduvao se. „Ne razumem“, kaže naposletku, a zatim pročišćava grlo kao da je progutao paučinu.

„Zapiši!“, govori mu Ana. „Od reči do reči!“ Ne želi da presudu tumači kroz njegov gnev kad spusti slušalicu. Ana želi tačno da zna šta Apelacioni sud ima da kaže. Džek lako podleže osećanjima i sklon je preterivanju. Mora da zapiše odluku u celosti ili će ključni delići informacija zauvek biti izgubljeni čim spusti slušalicu. Glebu ne bi morala da daje uputstva. On bi odmah znao šta da radi. Znao bi koja pitanja da postavi. Ali Gleba više nema i ona se, ponovo suočena s realnošću njegovog odsustva, oseća prepušteno strujama sudbine.

„Čekajte da zapišem to“, kaže Džek kao da je to njegova zamisao. Posmatra ga kako pretura po gomili papira na pretrpanoj komodi i traži svesku s praznim listovima. Kako je nije pronašao, uzima kovertu i okreće je. „Recite. Spreman sam.“

Pre jedne decenije Ani je advokat rekao da je ova parnica najduža parnica u nemačkoj istoriji. A žalba se posle još oteгла u nešto beskonačno. I sada gleda kako Džek urednim i čitkim rukopisom zapisuje fusnotu njene potrage na poleđini računa za struju. „Kako se to piše?“, pita u nekom trenutku pridržavajući slušalicu jednom rukom i pišući drugom. Ne žuri i ne žvrlja, već svaku reč zapisuje s bolnom preciznošću i povremeno moli Fridriha da ponovi šta je rekao.

Džek i Ana nemaju mnogo prijatelja. Nisu dugo u braku, svega dve godine, i njihov odnos zasnovan je na nuždi i koristi, a ne na ljubavi. Stari su i ekscentrični, i ne uklapaju se u pristojno društvo u živopisnom studentskom gradu. Ali uskoro bi trebalo da im u goste dođe nekoliko ljudi, uglavnom nekadašnjih profesora sa Univerziteta u Virdžiniji, kojima je pripadao i Džek. Ana ne želi da zna kako ih je ubedio da dođu. Prijem gostiju bio bi prilično nelagodan da je presuđeno u njenu korist. A sad će biti nepodnošljivo mučan. Ana odlučuje da večeras neće biti druženja. Nema volje da zabavlja neznance.

Ali Džek je, u iščekivanju proslave, pripremio pravu gozbu. Njihova mala dnevna soba puna je poslužavnika s voćem, sendvičima, punjenim kuvanim jajima, sirom, kiselim kornišonima i koktel-kobasicama nabodenim na čačkalice. Čak je kupio i tri boce šampanjca i stavio ih u led ispod ukrasnih sijalica, koje je pričvrstio za tavanicu. Ana sumnjičavo posmatra boce. Gotovo četiri decenije nije ni okusila šampanjac. Poslednji put kad je pila šampanjac, obrela se naga na krovu jedne njujorške zgrade.

Sve u prostoriji bilo je jeftino, neukusno i svečano – baš kao i njen suprug. Džek je za ovu priliku u prodavnici kostima blizu kampusa kupio i tjaru od cirkona. Počiva na drečavom jastuku od crvenog baršuna pored šampanjca. Otkako su se sreli, jedva čeka da je kruniše, i samo mu je danas, i samo u nadi da će presuda biti u njenu korist, udovoljila. Ali nade više nema. Ugušena je u sudnici u Nemačkoj, na drugoj strani sveta.

„Hvala“, kaže on naposletku, a zatim tišim glasom, gotovo šapatom, dodaje: „Hoću. Žao mi je. Znae kakva ume da bude. Uveren sam da će razgovarati s vama sledeći put. Zbogom.“

Džek se okreće prema Ani privijajući kovertu na grudi. Ne progovara.

„Moramo da pozovemo goste i kažemo im da se prijem otkazuje“, kaže ona.

On izgleda slomljeno. „Strašno mi je žao.“

„Nisi ti kriv. Ti si uradio sve što si mogao.“ Sleže ramenima. Duboko udiše. „Šta je Fridrih rekao?“

„Da je tvoja žalba odbijena. Neće poništiti presudu nižeg suda.“

„To sam shvatila. Reci mi šta je *tačno* rekao.“

Džek gleda u papir. „Smatraju da je tvoja tvrdnja *non liquet*.“

„Zanimljivo.“

„Šta to znači?“

„Nije jasna, ili tačnije, nije dokaziva.“

Džek se mršti, pući usne toliko da mu gornja usna gotovo dotiče nos. Neobičan je to i detinjast izraz, a koristi ga sve češće kako postaje stariji. „Je li to nemački izraz?“

„Latinski.“

„Znaš latinski?“

„Veoma oskudno.“ Ana odmahuje rukom. „Nastavi.“

„Sudije su rekle da, iako tvoja smrt nikada nije dokazana, nije dokazano ni da si uspela da pobješ.“

„Ah! Pametno!“ Smeši se ovoj dilemi. To je fundamentalni logički paradoks. Naravno da njen beg *ne može* da se dokaže dok sud zvanično ne potvrdi njen identitet, a neće da ga potvrdi dok ne dokaže da je pobjegla... „Pročitaj ostatak, molim te.“

Džek drži kovertu petnaest centimetara od nosa i polako čita presudu. „*Nismo* zaključili da tužitelj *nije* velika kneginja Anastasija, već samo da je sud u Hamburgu doneo presudu ne čineći nikakve pravne i proceduralne greške.“ Podiže pogled. „Znači, oni hoće da kažu kako nisu zaključili... *ništa*?“

Počinje polako da odmahuje glavom, a zatim sve odlučnije. „O, odlučili su oni sve odavno!“

„Nije valjda zbog one fotografije? Sud ju je sigurno video. Nema drugog razloga da presude na tvoju štetu. Prokleta bila Raspućinova! *Prokleta bila!*“ Džek ponovo počinje da korača. „Mogli bismo da damo izjavu...“

„Ne. Gotovo je.“ Ana podiže bradu sa svim dostojanstvom koje može da skupi i spušta ruke u krilo. Drži se kraljevski i miri se sa sudbinom. „Nikada me oni neće zvanično priznati kao Anastasiju Romanovu.“

Šarlotsvil, Virdžinija
23. decembar 1968.

Ana ne želi da se uda za Džeka Manahana. Radije bi se udala za Gleba. Čak i nakon svih nevolja koje joj je tokom godina zadavao. Ali njihova priča zasnovana je na pogrešnim počecima i malim promašajima. Lošem izboru trenutaka. Daljini. I ishitrenim odlukama. Nije im bilo suđeno. Zato ju je Gleb nagovarao da se uda za Džeka. Čitav ovaj fijasko njegova je zamisao – sudnica, budalasta ružičasta haljina, buket ruža i šišarki, krznena šubara od zečjeg krzna, koju bi trebalo da nosi kada izađe iz sudnice pred fotografe (ovo je udesio Džek, jer prokletnik ne može da ne pravi teatralne scene ma gde da ode). Gleb tvrdi da u šubari izgleda kao ruska velika kneginja, ali odbija da je nosi. Siroti zec.

Kada su razgovarali o ovom besmislenom planu u avgustu, Gleb je krivicu svalio na svoje zdravlje. Ne može on da se oženi njome, jer bi ona naposletku morala da brine o njemu. Ana veruje da je ovo kazna za dugogodišnju ljutnju. Milo za drago. Rana za ranu. Voleo ju je decenijama, a ona mu nikada nije uzvratila istom merom. Sada je on svedok njenog nevoljnog venčanja. Zapravo, čak je i kum na venčanju.

Napolju pada sneg. Nisu to gnevni, surovi i žestoki udari ledenih krhotina snega na kakve je navikla u Nemačkoj, već debele letargične pahulje koje lebde i lepršaju, i polako se spuštaju na tlo. Lenji sneg. Američki sneg.

Ana je imala samo jedan ljubavni sastanak nakon onog prozračnog leta u Bavarskoj pre mnogo godina, a Gleb je nastavio dalje. Oženio se. Dobio decu. Nikada nisu razgovarali o minulim godinama i ne vredi to sada potezati. Ana je zašla u sedamdesete – suviše je stara da bi se udavala, i sasvim sigurno suviše stara da bi se udavala po prvi put. Džek Manahan je dvadeset godina mlađi od nje. Bivši profesor zaljubljen u rusku istoriju, i nju – ili barem ideju o njoj. No, bez obzira na sve, nije se mnogo protivio kada su mu izneli plan. Jedini znak oklevanja bio je dugi radoznali pogled na Gleba. Procenjivao je njegovu emotivnu vezanost i volju da se odrekne Ane.

Setila se, nakon što su dogovori već dobrano poodmakli, da nije razmotrila pitanje fizičke intime. Džek je mlad. U svakom slučaju mlađi. A ona... pa... *nije*. Pomisao na konzumaciju braka gotovo ju je naterala da se povuče iz dogovora u celosti. Svi hormoni su joj se sparušili, pretvorili

u prah i razvejali na vetru. Ovih dana strast je bila tek nešto više od ble-dog sećanja.

Gleb se i za to postarao, uverivši je da seks nije deo dogovora. Ona i Džek imaće zasebne spavaće sobe. Biće to brak pred zakonom, dovoljan da joj omogući da ostane u Sjedinjenim Državama nakon što joj za tri nedelje istekne viza, ali i u obostranu korist. Gleb joj se zaklinjao u ovo, nebrojeno puta, dok su ispijali poslednju bocu vina zajedno. Džek je neće ni dotaći. Ukoliko ona to ne poželi. Nije sigurna zašto je Gleb dodao ovo poslednje. Nije želeo da sretne njen pogled dok je to govorio, a ona mu nije odgovorila. Bila je to sitna okrutnost. Izgleda da to tako ide s njima. Male rane. Posekotine od papira. Dovoljno da zapeku, ali ne i da naškode. Možda je ipak bolje što se nisu njih dvoje venčali.

Gleb ulazi u predvorje sudnice i odmerava njeno sitno vitko telo. „Izgledaš lepo.“

On izgleda umorno, bledo i slabo. U poslednje vreme mnogo je oslabio, a nekada široka ramena sužila su mu se od bolesti i godina. Ana želi da pita Gleba da li mu se stanje sa srcem pogoršalo. Ali plaši se njegovog odgovora. Pa kaže: „Izgledam smešno.“

„Sve neveste izgledaju smešno. Zato su tako šarmantne.“

Ana se okreće prema prozoru. Kasno je po podne, svakog trenutka je sve mračnije, a svetlo s plafona odbija se od stakla i vraća joj odraz. Prinosi ruku obrazu. Prati jednu duboku boru za drugom, a svaka kazuje priču koju je odavno pokušala da zaboravi.

„Suviše sam stara za ovo“, kaže.

„Znam.“

„Znači, priznaješ?“ Posmatra i njegov odraz kako joj lebdi iznad ramena. „Ali vidim, ne nudiš izvinjenje.“

„Ili ovo, ili povratak u Nemačku“, kaže. „Nemamo više vremena.“

„Čini mi se da je oduvek tako s nama, zar ne?“

„Brodovi u noći“, šapuće i spušta krupnu toplu šaku na njeno rame. „Jesi li spremna? Narednik Pejs čeka. A čeka i Džek.“

„Narednik?“

„Sudija Moris jutros je javio da je bolestan.“

Ana se okreće i ne gleda u njegovo lice, već u čvor kravate. Zuri u crveno-plave pruge na tkanini, na tanke izuvijane i izokrenute linije koje se obmotavaju oko sebe. I Ana je vezana u čvor, ali sad, iznenada, od veselja.

„Moj brak neće sklopiti“, pita i podiže bradu da sretne njegove svetlucave zelene oči, „ni sveštenik ni sudija – venčaće me običan policajac?“

„To daje sasvim novo značenje upoznavanju s pravima i obavezama, zar ne?“

Smeju se, dugo i glasno. Ona se ponovo okreće prema prozoru, pa stoje u prijatnoj tišini i posmatraju kako Šarlotsvil nestaje pod snegom.

Naposletku, Ana se naslanja glavom na Glebove grudi. „Kako sam dospela dovd?“ uzdiše i već zna odgovor. Dospela je tu, i preživela, tako što je uvek radila ono što je moralo da se uradi.

ČETIRI MESECA RANIJE

Šarlotsvil, Virdžinija

20. avgust 1968.

Virdžinija u avgustu Ani se činila kao užareno središte Sataninog pazuha. Nikada nije osetila takvu vrućinu. Niti joj je reč *vlaga* značila nešto pre nego što je stigla u Sjedinjene Države. A evo je kako sedi na tremu Džeka Manahana i pije čaj – ni manje ni više nego *s ledom* – i topi se u stolici na ljuljanje dok razgovaraju o nebitnim stvarima.

Ana hladi lice starim časopisom – o vrtovima i oružju – i želi da sunce zađe malo brže. „Kako možeš da živiš ovako?“

Džek je gleda preko vrha orošene čaše. „Kako?“

„Kao krompir u rerni! Nepodnošljivo je.“

„Avgust je“, kaže kao da time sve objašnjava. Nosi pantalone, dugačke rukave i upadljivu kariranu kravatu stegnutu čvrsto oko Adamove jabučice. Čini joj se da njemu nije ni najmanje neprijatno. „Ja to i ne primećujem.“

Izrazito je američki manir, razmišlja Ana, čitav razgovor zasnovati na vremenskim prilikama. Sede na ovom tremu već skoro dva sata i čekaju Gleba. Otišao je da obavi nešto u gradu i obećao da će se vratiti do večere. Do sada su raspravljali o klimatskim razlikama Istočne obale Sjedinjenih Država, padavinama na Srednjem zapadu i škodljivoj suši u Kaliforniji, koja preti zasadima badema. Ovaj čovek baš voli zvuk svog glasa i nije mu potrebno mnogo ohrabrenja. Dovoljno je da samo tiho zažamori ili promrmlja pa da se on otisne u novi monolog. Baš kada je Ana počela da se pita koliko će još moći to da trpi pre nego što iskoči iz kože, dugački sjajni crni automobil uđe u univerzitetski krug i priđe kući. To je vozilo koje asocira na ugled i potrebu da se bude viđen.

„Ko je to?“, pita Džek gledajući kako automobil staje na prilazni put i parkira se iza njegovog karavana.

„Nisam sigurna.“ Ana se trudi da ne oseća krivicu zbog laži, jer gaji neprijatnu slutnju o tome ko je unutra.

„Izgedaju veoma odlučno.“ Džek se naginje napred i posmatra žene koje iskaču iz automobila i marširaju pločnikom prema njima.

„Anastasija!“, viče starija stigavši do dna stepeništa. Na njenom licu je izraz zabrinjavajućeg oduševljenja.

Ova žena je Ruskinja. Opasna žena.

Penje se stepenicama s energičnošću i žustrinom koje je Ana izgubila pre mnogo godina. Dva koraka iza nje oprezno korača njena pratilja. Kosa joj je skupljena u punđu, usne namazane crvenim karminom, a oči uokvirene crnim naočarima poznatog dizajnera. U jednoj ruci nosi blok, a u drugoj diktafon. Novinarica. Ana se ukruti.

Prva žena je već ispred Ane, brblja i savija se u struku – nije to pravi naklon, već više aluzija na naklon. Ana se povlači pred poznatim licem, dubokim i grlenim glasom, tamnom kosom – sada ofarbanom, bar misli; jer nema u njoj nijedne sede vlasi – prodornim očima, koščatim nosom, prepredenim usnama i krupnim telom građenim kao betonski stub. Žena je uzima za ruku i žustro je protresa. Ana se plaši da će je podići iz stolice i primorati na zagrljaj.

Ani je kod njenog sitnog rasta oduvek mrzak bio nepovoljan položaj u koji ju je on dovodio u ovakvim situacijama. Ljudi su pretpostavljali da mogu bez dozvole da je dotaknu, pomiluju i rukuju se. Ako je neko rastom niži od deteta, pretpostavljaju da je dete. Da mogu da mu se obraćaju snishodljivo i da mogu da ga teraju da radi ono što oni žele. Teško je niskim ljudima da deluju zastrašujuće i teško je naterati ljude da ih ozbiljno shvate. Ovaj nedostatak visine naterao je Anu da razvije druge veštine: da izoštri um, da jezik pretvori u sečivo, a um u brus koji oštri sečiva.

„Nisam krpena lutka. Nema potrebe da me tresete kao da jesam. Nema potrebe da me uopšte dodirujete“, kaže.

„Izvinite“, kaže druga žena i prilazi. „Nismo se predstavile. Ja sam Patriša Baram, možete me zvati Peti...“

„Danas nisam raspoložena za razgovor s novinarima.“

Peti gleda u predmete koje nosi u rukama pa oba sakriva iza leđa, kao da je zaboravila da ih je ponela pa se iznenada zbog toga postidela. „Nisam novinar, barem ne u tradicionalnom smislu. Ja sam biograf.“ Glavom